

An appeal concerning the coloured-banded white-tailed sea eagles, *Haliaeetus a. albicilla*, and peregrine falcons, *Falco p. peregrinus*

During 1976, colour-banding on **White-tailed Sea Eagles *Haliaeetus a. albicilla***, and **Peregrine Falcons *Falco p. peregrinus*** has been undertaken in Finland, Norway and Sweden. The banding is performed in co-operation between the national research — and management projects for these two species, and will be continued in following years. An extension of the eagle banding programme is planned in 1977 within the World Wildlife Fund Project 972. The purpose is to study migration and wintering areas, homing tenacity, and in future years also age structure within the populations. Each bird is banded with one coloured ring on each tarsus: one ring indicating geographical area, the other indicating year of banding.

Reports of colour-banded falcons and eagles should be sent promptly to:

SNF (The Swedish Society for the Conservation of Nature)
Kungsholms Strand 125
S-112 34 STOCKHOLM
SWEDEN

Please, label envelopes with reports on falcons „att.: P. Lindberg” and eagle reports „att.: B. Helander”.

We are much obliged for your kind co-operation and help.

Björn Helander

OCHRONA PRZYRODY NIEOŻYWIONEJ

Jaskinie Tatr Zachodnich po stronie polskiej jako obiekty inwentaryzacji

Opublikowany przez R. A. Romana na łamach numeru 6/1976 „Chrońmy przyrodę ojczystą” — *Wykaz jaskiń polskich Tatr Zachodnich* (dalej zwany *Wykazem*) wychodzi naprzeciw wielkiemu zapotrzebowaniu na tego rodzaju informację, które wynika ze stale rozszerzającego się ruchu speleologicznego, skierowanego głównie do jaskiń tatrzańskich.

Przyjmując *Wykaz* z zadowoleniem trudno jest jednak nie zareagować na szereg nieścisłości. Dają się one zestawić w dwie grupy: pierwsze — wynikają z niezrozumienia niektórych podstawowych po-

jęć stosowanych w speleologii, szczególnie w zakresie charakterystyki morfometrycznej jaskiniowych systemów; drugie — wynikają z niestarannego wykorzystania wszystkich źródeł informacji, co przy tego rodzaju kompilacyjnych zestawieniach, jakim jest *Wykaz*, ma zasadnicze znaczenie.

Do pierwszej grupy należy zaliczyć:

— Pomijanie pojęcia deniwelacja jaskini charakteryzującego pionowe rozwinięcie systemów jaskiniowych, który to termin wprowadził do polskiej terminologii speleologicznej J. Grodzicki (1971). Oznacza on różnicę wysokości punktów — najwyższego i najniższego osiągniętych przez speleologów w jaskini. W przypadku gdy otwór wejściowy jaskini znajduje się w najwyższym jej punkcie, deniwelacja jaskini jest równa jej głębokości. W pewnych przypadkach, gdy otwór wejściowy lub kilka otworów wejściowych znajdują się na wysokościach pośrednich względem wymienionych punktów krańcowych jaskini, mówimy o głębokości i o wysokości jaskini. Głębokość oznacza wtedy wartość pionowego rozwinięcia jaskini poniżej jej otworu wejściowego (w przypadku kilku otworów, poniżej tego który położony jest najwyżej). Wysokością natomiast przyjmuje się określać wartość pionowego rozwinięcia jaskini w górę, ponad otworem wejściowym (w przypadku istnienia kilku otworów, ponad otworem zlokalizowanym najwyżej). Niekiedy terminy głębokość i wysokość jaskini bywają zastępowane odpowiednio przez terminy — deniwelacja ujemna i deniwelacja dodatnia, wtedy deniwelacja jaskini będąca sumą obu wyróżnionych określana jest mianem deniwelacji całkowitej.

Przykładem niestosowania omówionego systemu klasyfikacji w *Wykazie* są jaskinie nr 11 Czarna, 109 Miętusia Wyżnia, 201 Wysoka;

— Niejednoznaczne stosowanie terminu długość jaskini w przypadku jaskiń typu „studnia” o prostym rozwinięciu pionowym. W takim przypadku wartość głębokości lub deniwelacji właściwiej charakteryzuje jaskinię.

Przykładem tego w *Wykazie* jest jaskinia nr 144 Pod Dachem, przy której wartość 20 m, podana jako jej długość — pomijając jej zdezaktualizowanie — odpowiada w rzeczywistości przybliżonemu wymiarowi głębokości, bowiem partia jaskini, do której odnosi się ta wielkość posiada formę pionowej studni;

— Nieuwzględnianie, przy podawaniu wymiarów głębokości i długości, danych uzyskanych podczas nurkowego eksplorowania ciągów syfonalnych niektórych jaskiń.

Przykładem w *Wykazie* są jaskinie nr 70 Kasprowa Niżnia, 108 Miętusia, 184 Śnieżna;

— Nieuwzględnienie podstawowych ustaleń w zakresie tak nazywanego, jak i jego zakresu znaczeniowego w odniesieniu do Jaskini Wielkiej Śnieżnej. Przeglądając *Wykaz* można by sądzić, że jaskinia,

Zestawienie danych morfometrycznych dla systemów jaskiniowych: Jaskini Śnieżnej, J. Nad Kotlinami i J. Wielkiej Śnieżnej wraz z podstawową chronologią ich eksploracji

Rodzaj danych	System jaskiniowy	Jaskinia Śnieżna	Jaskinia Nad Kotlinami	Jaskinia Wielka Śnieżna	Uwagi
Data odkrycia lub zakończenia eksploracji	otwór wejściowy ciągi „suche” ciągi syfonalne	05.1959 31.08.1961 1—16.09.1974	2.07.1966 19.05.1968 —	18—19.05.1968 ¹⁾ 28—30.06.1968 ²⁾ 1—16.09.1974	1) Data stwierdzenia połączenia J. Nad Kotlinami z J. Śnieżną. 2) I przejście systemu; otwór J. Nad Kotlinami — syfon „Dominiki” — otwór J. Nad Kotlinami. 3) Granicę teoretyczną głębokości jaskini wyznacza rzędna (971 m npm) wysokości Łodowego Źródła — miejsce wypływu wód systemu J. Wlk.
Rzędne wysokości względnych	otwór wejściowy dno jaskini Syfon „Dominiki” Syfon „Beaty”	1703 m npm ²⁾ 1080 m npm 1052 m npm	1835 m npm 1403 m npm ¹⁾ — —	1835 m npm ²⁾ 1080 m npm 1052 m npm	
Wysokość jaskini		+ 20 m; (+35 ²⁾	—	—	
Głębokość jaskini	ciągi „suche” ciągi syfonalne (nurkowanie)	— 623 m — 28 m	— 432 m —	— 755 m — 28 m	
Deniwelacja jaskini	całkowita	— 651 m	— 432 m	— 783 m	

ciągi „suche”
ciągi „suche”
i syfonalne

643 m(—623, +20)
671 m(—651, +20)

432 m

755 m
783 m

Snieżnej — na
wartość —864 m
dotychczasowa
eksploracja nur-
kowa nie wy-
kłuza takiej
możliwości.

4) Rzędna wyso-
kościowa, uzy-
skana z wyli-
czenia, dla pun-
ktu połączenia
J. Nad Kotlina-
mi z J. Snież-
ną w rejonie
„Zawalisk”.

5) Różnica po-
ziomów pomię-
dzy otworem
górnym (nie-
drożnym) a ot-
worem wejścio-
wym J. Snież-
nej, zwyżajo-
wo nieuwzglę-
niana w obli-
czeniach morfo-
metrycznych ja-
skini.

która jest najgłębszą w Polsce i aktualnie jedną z głębszych na świecie, w ogóle nie istnieje. Wynika to z faktu, że autor w sposób jednostronny, niezgodny z duchem stosowanego nazewnictwa i klasyfikacji, wyróżnia dwie, jak gdyby całkowicie odrębne jaskinie nr 120 Nad Kotlinami i nr 184 Śnieżna, których połączenie w jeden system odkryto już 19 maja 1968 r., a który to fakt zupełnie nie znajduje odbicia w *Wykazie*. W początkowym okresie po wspomnianym odkryciu stosowanie jednoznacznej i logicznej nazwy dla całego systemu podziemnego nastroczało pewne trudności, lecz po konsultacjach nazwotwórczych w redakcji „*Taternika*” (B. Koisar 1968, 1969) przyjęto nazywać:

— Jaskinią Śnieżną — system podziemny zawarty pomiędzy otworem zlokalizowanym na wysokości 1703 m npm (otwór wejściowy) a syfonem końcowym zwanym Syfonem „Dominiki” o rzędnej wysokości 1080 m npm, co daje głębokość jaskini, bez ciągów syfonalnych, równą —623 m. Deniwelacja jaskini uwzględnia również wysokość (+20 m) osiągniętą na drodze wspinaczkowej w partiach zlokalizowanych nad Salą z Wyciągiem, co daje wartość deniwelacji równą 643 m. Aby całkowicie wyjaśnić zawiłości morfometrycznej charakterystyki tej jaskini, należy wspomnieć o istnieniu górnego otworu Jaskini Śnieżnej, który nie jest drożny dla człowieka, lecz którego połączenie z ciągiem jaskini ustalono za pomocą zadymienia w roku 1961 (J. Grodzicki 1971). Wartość wysokości do tego otworu (+33 m) nie jest uwzględniana w morfometrycznych zestawieniach ze względu na fakt nieprzejęcia tego odcinka jaskini przez speleologów;

— Jaskinią Nad Kotlinami — system podziemny zawarty pomiędzy otworem na wysokości 1835 m npm (B. Koisar 1969) a punktem podziemnego połączenia tego systemu z systemem Jaskini Śnieżnej w jej partii zwanej „Zawaliskiem”, o rzędnej wysokości 1403 m npm, co daje głębokość jaskini równą —432 m.

— Jaskinią Wielką Śnieżną lub Wielką Jaskinią Śnieżną (J. Grodzicki 1971, 1975 a,b, 1976, B. Koisar 1968, 1969) określa się całość systemu zawartą między rzędnymi wysokościowymi 1835 m npm (otwór wejściowy Jaskini Nad Kotlinami) a 1080 m npm (Syfon „Dominiki”), co daje głębokość jaskini, bez jej ciągów syfonalnych, równą —755 m. Eksploracja nurkowa z września 1974 roku końcowych syfonów jaskini zwanych Syfonem „Dominiki” i Syfonem „Beaty” przyniosła ogromny sukces polskiej speleologii w postaci „pogłębienia” jaskini o 28 m, co daje jej całkowitą głębokość —783 m (J. Grodzicki 1974, 1975 a).

Podstawowe informacje morfometryczne dotyczące wymienionych systemów podziemnych zawiera zestawienie tabelaryczne (Tabela 1).

Do błędów drugiej grupy należy zaliczyć podawanie bądź zdezaktualizowanych danych cyfrowych — długości i głębokości niektórych jas-

Jaskinie Tatr Polski

(uzupełnienia i aktualizacja danych morfometrycznych ważniejszych jaskiń, stan na koniec 1976 r.)

Bandzioch Kominiarski (5000 m), (—290? *; +235; 525 m) dK, Kominiarski Wierch
Bystra (1200 m) dB, Kalacka Turnia
Czarna (5500 m?), (—137, +65; 202 m) dK, Organy
Jędrusiowa Dziura (120 m), (—46 m) dMŁ, Świstówka Wyżnia
Kasprowa Niżnia (powyżej 2100 m) Dolina Kasprowa
Małolącka (—150 m) dMŁ, Małolączniak
Miętusia (8000 m), (—278 m?) dM, Wantule
Mylna (1300 m) dK, Raptawicka Turnia
Nad Kotlinami (—432 m) dMŁ, Małolączniak
Pod Dachem (—18, +48; 66 m) dM, Próg Litworowy
Pod Wierchem (12 m) dM, Kazalnica Miętusia
Pomarańczarnia (—18 m) dMŁ, Mnichowe Turnie
Ptasia Studnia (800 m), (—295 m) dMŁ, Próg Mułowy
Studnia w Dziurawem (—22 m) dM, Dziurawe
Studnia w Kazalnicy (—34 m) dM, Kazalnica Miętusia
Studnia za Murem (122 m), (—43 m) dM, Kazalnica Miętusia
Szczelina Chochołowska (2300 m) dCh, Wyżnia Brama Chochołowska
Śnieżna (—651, +20; 671 m) dMŁ, Małolączniak
W Czubie Jaworzyńskiej (160 m), Czuba Jaworzyńska
Wielka Śnieżna (powyżej 3000 m), (—783 m) dMŁ, Małolączniak
Wielka Litworowa (—260 m) dM, Małolączniak
Wysoka (1000 m), (—123, +27; 150 m) dK, Wąwóz Kraków
Za Siedmioma Progami (—115 m) dK, Wąwóz Kraków
Zimna (2975 m), (—22, +101; 123 m) dK, Organy

* znak (?) oznacza wartość przybliżoną.

Układ tabeli i skróty analogiczne jak w *Wykazie* opublikowanym w „Chrońmy przyrodę ojczystą” nr 6/ 1976.

kiń, bądź takich danych, które zupełnie nie odpowiadają i nie odpowiadały rzeczywistości.

Przykładami takiej skrajnej dezinformacji są dane dotyczące jaskiń *Wykazu* o numerach 120 Nad Kotlinami z wartością dotyczącą głębokości —132 m oraz 178 Szczelina Chochołowska z wartością dotyczącą długości 170 m?!

Szereg pozostałych nieścisłości jest skorygowany w zestawieniu

długość i głębokość jaskiń przedstawionych w Tabeli 2, które sporządzono w oparciu o dane opublikowane w dostępnych czasopismach „Taternik” i „Speleologia”.

W zakończeniu należy podkreślić, że wysiłek, jaki podjęta z ramienia Polskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk o Ziemi grupa speleologów pod kierownictwem dra J. Grodzickiego, mający na celu nowoczesne zinwentaryzowanie jaskiń tatrzańskich jest jedyną drogą do otrzymania pełnej i rzetelnej informacji o tych ważnych obiektach przyrody nieożywionej Tatr. W interesie wszystkich związanych z jaskiniami Tatr — czy to poprzez prowadzone w nich badania, czy poprzez uprawianą w nich działalność odkrywczą-wyczynową — powinno leżeć dążenie do rychłego zakończenia trudnych prac inwentaryzacyjnych. Przyspieszenie tych prac wiąże się z udostępnieniem przez speleologów niepublikowanych materiałów dokumentacyjnych z różnych jaskiń. O pomoc taką zespół inwentaryzacyjny apelował już kilkakrotnie, wydaje się, że na łamach „*Chrońmy przyrodę ojczystą*” jest miejsce na to, aby apel ten poprzeć.

Zespół inwentaryzacyjny gwarantuje zachowanie pełnego autorstwa przy wykorzystaniu udostępnionych materiałów i prosi o ich przekazywanie na adres: Jerzy Grodzicki, 02-506 Warszawa ul. Madalińskiego 102/ m 26.

Jerzy Mikuszewski

PIŚMIENNICTWO

Grodzicki J. 1971 *Zestawienie najgłębszych jaskiń Polski*. Speleologia t. VI nr 1—2. Warszawa.

Grodzicki J. 1974 *Wielka Jaskinia Snieżna (—783 m)*. Taternik nr 4. Warszawa.

Grodzicki J. 1975a *Jaskinia Wielka Snieżna (—783 m) — wyniki eksploracji syfonu „końcowego”*. Speleologia t. VIII nr 2. Warszawa.

Grodzicki J. 1975b *Inwentarz jaskiń tatrzańskich*. Taternik nr 4. Warszawa.

Grodzicki J. 1976 *Inwentaryzacja jaskiń tatrzańskich*. Speleologia t. IX nr 1—2. Warszawa.

Koisar B. 1968 *Sensacje w systemie Jaskini Snieżnej*. Taternik nr 3. Warszawa.

Koisar B. 1969 *Nowe odkrycie w Jaskini Snieżnej*. Speleologia t. IV nr 1. Warszawa.

Kozik A. 1972 *Wykaz jaskiń polskich Tatr Zachodnich*. Biuletyn Informacyjny Krakowskiego Klubu Turystyki Jaskiniowej przy PTTK nr 3. Kraków.

Wójcik Z. 1967 *Wyprawy speleologiczne Muzeum Ziemi do Szczeliny Chocholowskiej w Tatrach*. Pr. Muzeum Ziemi nr 11. Warszawa.

Ponadto wykorzystano publikacje speleologiczne zawarte w „*Taterniku*” nr 3/1973, 1 i 2/1974, 1/1975, 1 i 4/1976 oraz w „*Speleologii*” tom IV nr 1/1969, V nr 1—2/1970, VII nr 1—2/1972, VIII nr 2/1975, IX nr 1—2/1976.

III Szkoła Speleologiczna Łądek—Kletno—Brno

W dniach 1—15.02.1977 r. odbyły się zajęcia III Szkoły Speleologicznej Uniwersytetów Wrocławskiego i Śląskiego. Współorganizatorami Szkoły w Polsce byli: Urząd Wojewódzki w Wałbrzychu, Polskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk o Ziemi Oddział Dolnośląski we Wrocławiu oraz Sekcja Speleologiczna Polskiego Towarzystwa Przyrodników im. Kopernika w Krakowie, natomiast w Czechosłowacji Uniwersytet im. Palackiego w Olomuńcu i Instytut Geograficzny Czechosłowackiej Akademii Nauk w Brnie. Na program Szkoły złożyły się trzy seminaRIA naukowe oraz czterodniowe zajęcia terenowe.

Oficjalne otwarcie Szkoły nastąpiło w dniu 5.02.77 w Łądku z udziałem władz wojewódzkich. Wykład inauguracyjny wygłosił prof. V. Panoš „*Kras wysp brytyjskich*”, po czym nastąpiło otwarcie wystawy fotograficznej ukazującej w pełni piękno szaty naciekowej Jaskini Niedźwiedziej w Kletnie. Godziny popołudniowe wypełniło posiedzenie Naukowego Komitetu Opiekuńczego Jaskini Niedźwiedziej pod przewodnictwem profesorów A. Jahna i S. Kozłowskiego, z udziałem władz wojewódzkich. Komitet ten jest organem, który koordynuje prace badawcze i udostępniające w jaskini.

W części seminaryjnej w dniach 6—8.02.77 r. uczestnicy wysłuchali dwunastu wykładów opartych o własny dorobek naukowy prelegentów oraz trzynastu komunikatów. Były one podzielone na trzy grupy tematyczne. W grupie pierwszej na temat praktycznego zastosowania badań krasowych, w części pierwszej wysłuchano następujących referatów: *Wybrane zagadnienia krasu powierzchniowego na terenie Anglii* (dr K. Paterson), *Kras dolomitowych skał w Tatrach* (doc. dr Z. Wójcik), *Kopalny kras dolnej kredy w środkowej Europie* (dr P. Bosak), *Jaskinie proglacjalne, nowy typ genetyczny jaskiń* (dr J. Głazek, dr J. Rudnicki, mgr A. Szyrkiewicz), *Stan opracowania polskiej bibliografii speleologicznej* (mgr J. Mikuszewski), *Problemy projektowania i eksploatacji jaskiń turystycznych na przykładzie jaskiń Niedźwiedziej i Raj* (doc. dr Z. Rubinowski, mgr W. Magiera), *Zmiany termiki w jaskini Niedźwiedziej w trakcie prac górniczych* (dr J. Kwiatkowski).

Podczas seminarium poświęconego hydrologii i hydrochemii obsza-